

leşim birimlerinin göçlerle küçüldüğü, küçük yerleşim birimi köylerin boşaldığı bir dönemin hatıralarıyla dolu deneme tarzında kaleme alınmış. Kitabın girişinde “Önsöz-Söz Büyüklerimin” başlığında misafir yazarların kitapla ilgili kısa yazıları yer almış.

Kitaba konu olan Alacahan, tarihî dönemlerde Yeni İl’in merkez nahiyesisyken göçler nedeniyle köy statüsüne dönüşmüş yerleşim birimi. Yazar; günlük dönemine kadar yaşadığı Alacahan’da gördüklerini, tespitlerini, dinlediklerini yazıya aktarmış.

Yazarın sanal ortamda yazdıkları, yazdıklarına yöneltilen eleştiri ve düşünceler, kitapta yer almış. Alacahan’ın toplumsal yapısı, komşuluk ilişkileri, köy odası geleneği, düğün gelenekle-

ri, tarımsal faaliyetler, özel günler, de-girmencilik, mutfak, hayvancılık gibi birçok konunun serpiştirildiği deneme tarzı yazılar, kişisel hatıralardan derlenen bilgilerle zenginleştirilerek aktarılmış.

1960’lı yıllarda başlayıp 1970 ve 1980’li yılların göç dalgasıyla nüfusu azalan Alacahan’ın tarihiyle ilgili kısa bilgiler, yazarın kaynak kişilerden dinlediği geçmişe dair anlatılar kitapta yer almış.

İhsan Genç; “Kim bilir belki de yeni yetişen çocuklar bu anlatılanları bir masal zannedecekler. Babalar zorlanacak bu anlatıların masal değil gerçek olduğunu söylemeye.” cümleleriyle köy yaşantısının, köylü davranışının bir daha yaşanmayacağına bilincindedir.

EDEBÎ YURDUN PEŞİNDE: İKİNCİ HAYAT

Ahmet D. Arslan

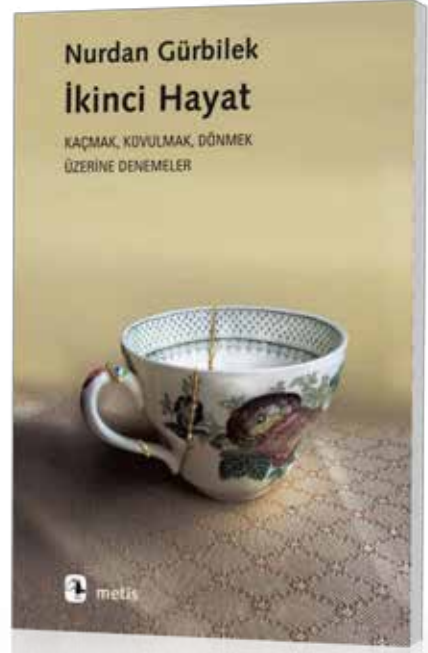
Nurdan Gürbilek, çıtayı hiç düşürmeyen bir kalem. Mazruf kadar zarfa da önem veren, kelimelerini estetik bir endişeyle seçen, cümlelerinin ritmine özen gösteren bir yazar. Yalnızca özgün tespitleriyle değil aynı zamanda kışkırtıcı sorularıyla da okuru eleştirel düşünmeye ve hatta yazmaya çağırın bir isim. Bunu da melez metinler yazmasına borçlu. Yani edebiyatı; sinema, müzik, resim gibi sanatın diğer dallarıyla birlikte düşünüp ele almasına...

Yazarın önceki sekiz kitabı gibi, son kitabı *İkinci Hayat* (2020, Metis) da hatırı sayılır bir emeğin ürünü. Kitap, “Sunuş” bölümü ve ardından gelen on yazıdan oluşuyor: “Kökenler, Başlangıçlar”, “Eve Dönmenin Yolları”, “Aile Sırları”, “Sınır”, “Uzun Yürüyüş, Eksik Halk”, “İkinci Hayat”, “Yazının Kanatları”, “Taşra, Kuyu, Kader”, “Gevezelik Çağında Edebiyat” ve “Gece Kahvesi”. Bununla birlikte kitabın odağında yazı-mekân ilişkisi ve bu ilişkiden doğma “yazınsal/dilsel vatan” kavramı bulunuyor. “Benim vatanım Portekizce.”¹ (aktaran Gürbilek, 2020: 12) diyen Pessoa, “Üslup ferdin esas malikânesidir.” (s. 12) diyen Tanpınar ve “Sonuçta tek gerçek vatan, insanın ayağını basabileceği tek toprak, başını sokabileceği, sığınabileceği tek ev çocukluğundan itibaren öğrendiği dildir.” (s. 202) diyen Foucault yan yana

1 Yazıdaki tüm alıntılar *İkinci Hayat* (2020, Metis) kitabından yapılmıştır. Bu yüzden bundan sonraki alıntılarda sadece sayfa numarası belirtilmektedir.

kitabta. Gürbilek'in bu bağlamda yaptığı iki tespit ise dikkat çekici: "Her yazarın içinde az ya da çok bir yer yaratma, bütün yerleri geride bırakıp yazıya yerleşme isteği vardır. Bir yazınsal vatan..." (s. 88) ve "Yazarlar bir yeri anlatmakla kalmaz, daima yeniden yaratırlar. 'Vatan' Namık Kemal'in bölgesiyse, 'ülke' Cemil Meriç'in, 'topraklar' Orhan Kemal'in, 'memleket' Nâzım Hikmet'in, 'coğrafya' Tanpınar'ındır." (s. 11-12)

Yazarların içine doğdukları ev, ait oldukları ya da maruz kaldıkları sosyal çevre, buldukları coğrafya ile yazma edimi arasında nasıl bir ilişki vardır? Doğduğun yer gerçekten kaderin midir? Tekinsiz olan içerisi midir yoksa dışarı mı? Bir yanda evini, yurdunu, ülkesini kendi isteğiyle ardında bırakıp gidenler, diğer yanda topraklarından zorla göç ettirilen, sürgün edilenler; bir yanda geri dönenler, dönebilenler, diğer yanda dönemeyenler ya da iki arada bir deredekiler... İlk etapta "göçmen-sürgün" yazarlar üzerine düşünür Gürbilek ve Edward Said'in metinleri eşliğinde "yerinden edilmişlik" meselesine odaklanır. Ona göre, "[B]ir insanın doğup büyüdüğü yerle arasında zorla açılmış bir çataktır sürgün. Ne geldiği yerden kopabilmek ne gittiği yere bağlanabilmek, hayatı yitirdiklerine yanarak yaşamak, çoğu durumda yitik yurdu muzaffer bir toprak ideolojisi içinde yeniden kurma isteği[dir]." (s. 20) söz konusu olan. Juan Goytisolo'nun dediği gibi, "Sürgündeki yazar için dil gerçek vatanın yerini tutar." (s. 202) Benzer şekilde Adorno da, "Artık bir yurdu kalmamış kişi için yaşanacak bir yer olur yazı." (s. 202) der. Burada dil ve yazı, bir sığınma mekânı olarak öne çıkar. Ancak bu mekân, yazarlar için yeterli midir? Bu soruya şöyle cevap veriliyor kitapta: "Her yazar kanatlanmak ister. Sözcüklerden kurduğu hayatta yerin sınırlarını aşamayacak, zamanının öte-

sine geçemeyecekse yazmak neden?" (s. 137-138)

Kitapta kanatlanmak isteyen yazarlardan biri olarak ifade edilen Ayhan Geçgin'in sorusu ise dikkate değer: "İnsan dünyanın dışına nasıl çıkar? Böyle bölük pörçük, kaygularla dolu, kaçırılmış değil, kısa süreliğine alıkonulmuş küçük zamanlarla değil, büsbütün, tümüyle nasıl çıkar?" (s. 75-76) Geçgin'de dışına çıkılmak istenen mekân genişleyerek dünyaya varır. Pessoa ise gerçek hayatın ötesinde ikinci bir hayat şansını arzular: "Bazen düşünüyorum da, düşlerimi birleştirerek kendime kesin-tisizce akacak ikinci bir hayat kursam ne hoş olurdu... acısını da keyfini de yaşayacağım, ikinci bir hayat." (s. 124) Ayrıca o, dile yerleşmeyi ya da yazıya sığınmayı yeterli bulmaz; doğrudan sanat yapının kendisi olmak ister.

Eserde belirtildiği üzere, yazının kanatlarına tutunmak isteyen diğer iki isim

ise Ahmet Hamdi Tanpınar ve Cemil Meriç'tir. Bir yandan "eve dönen adam" figüründen memnun ama öte yandan "ev"de boğulan, daralan iki kalem... Gürbilek, Tanpınar ve Meriç'in gelgit ve ikilemlerini ustalıklı sergiliyor. İşte Tanpınar'ın şikâyeti: "Türkiye evlâtlarına kendisinden başka bir şeyle meşgul olma imkânını vermiyor. Bu itibarla bizim eve pek benziyor." ve "Türkiye beni yedin!" (s. 122) Bu da Meriç'ten: "Ben ezeli bir mağdurum, coğrafi kader, siyasi kader, biyolojik kader. Başka bir ülkede doğmalıydım, başka bir ülkede veya başka bir çağda, en iyisi hiç doğmamalıydım. Anlaşılmadım, anlaşılmadım, anlaşılmadım. Hayatım bir bozgunlar silsilesi. Hiçbir kavgam zaferle taçlanmadı. Ben ezeli bir mağlubum." (s. 142) Düşüncenin kendi acziyetiyle, kendi ilişkileriyle yüzleşmeden güçlenemeyeceğini bilen isimler Tanpınar ve Meriç. O yüzden kanatlanabilmek için onları yere çeken ağırlıklarla yüzleşmeye hep mecbur hissettiler.

Bunun yanı sıra Gürbilek, özellikle Barış Bıçakçı anlatısına yoğunlaştığı "Gevezelik Çağında Edebiyat" bölümünde "yazınsal/dilsel vatan"ın da günümüzde artık değerini yitirdiğinden bahseder. İlk önce sözü *Sinek Isırıklarının Müellifi*"ndeki editöre bırakır: "Günümüzde pek çok yazarın kitabı aforizmalar top-

lamından başka bir şey değil. Artık romanın, öykünün kendine özgü dünyasını bulamıyoruz... Kolayca dolaşıma girecek cümleler... Edebiyat ne yazık ki kolayca dolaşıma girecek cümlelere dönüşüyor. İnsanlar birbirlerine yazacakları, söyleyecekleri ifadeler peşinde. Has okuyucuyu da aşındıran bir şey bu." (s. 175) Gürbilek, ardından sözü alıp günümüz edebî dünyasının acı gerçeğini bir kez de kendi dillendirir: "Sözcüklerin boş atomlar gibi hızla yayıldığı, kimsede derin izler bırakmadığı bir 'sinek ısırıkları' çağında yaşıyoruz. Bir kolay çıkışlar ve kolay inişler çağı." (s. 198) Sanırım buradaki esas soru şu: Tekinsizlik ve tahakkümle dolu dış dünyanın atmosferinden sıyrılıp kendini yazınsal/dilsel vatanın topraklarına bırakan ve böylelikle ikinci hayat şansını arayan yazarlar için artık burası da mı güvende değildir?

İkinci Hayat, deneme türünün gerek yazar gerekse okur için ne kadar velut imkânlar sunabileceğini gösteren özgün bir eser. Monoloğa karşın diyalogu yeğleyen, kendini olduğu kadar okuru da büyütme çalışan dikkate değer bir kitap.

Kaynaklar

Gürbilek, Nurdan, *İkinci Hayat: Kaçmak, Kovulmak, Dönmek Üzerine Denemeler*, Metis Yayınları, İstanbul 2020.